

Motion till riksdagen 2021/22:2826

av **Betty Malmberg (M)**

Kostnadsansvar vid arkeologiska utgrävningar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en översyn av kostnadsansvaret vid arkeologiska utgrävningar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att resultaten av den nationella myndighetssamverkan som presenteras i Riksantikvarieämbetets slutrapport bör utvärderas såväl nationellt som regionalt och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Under det förra riksmötet behandlades en motion med liknande innehåll. Utskottet svarade då att de inväntade regeringens uppdrag som gick ut på att flera myndigheter har fått i uppdrag att arbeta fram vägledande strategier för kulturmiljöfrågor. Riksantikvarieämbetets slutrapport har nu publicerats men då den inte tar upp denna principiellt viktiga fråga, väcks motionen igen.

Det är däremot intressant att slutrapporten belyser ett antal förbättringsförslag mellan de tio olika myndigheternas nationella arbete med kulturmiljöfrågor. Resultatet av slutrapporten bör därför följas upp framdeles och då även dess genomslag på den regionala nivån.

”Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö.” Så inleds den första paragrafen i kulturminneslagen. Kulturvård är viktigt och det är få som motsätter sig den höga ambition som Sverige håller på området. Att få kulturvården att samverka bättre med det omgivande samhället är däremot viktigt. Vid exploatering av mark inför byggnation eller utökning av verksamhet ställs många intressanta projekt på spel eftersom kostnaderna för arkeologiska utredningar är höga. Men också för att de

ska betalas av exploitören och för att tiden från ansökan till genomförande kan vara orimligt lång.

Mitt hemlän Östergötland är ett av Sveriges rikaste län sett till antal fornlämningar. I Östergötland finns nämligen runt 60 000 kända fornlämningar. Detta är naturligtvis en riktig skatt, inte minst för kulturhistorien och turismen, men i samband med att östgötska företagare vill utöka sin verksamhet är den kulturella rikedom mest till förfång.

Vid nybyggnation av till exempel en ladugård är det många företagare som uttrycker det absurda i situationen att de ska stå för en kostnad som de sedan inte kan få någon som helst nytta av. Många nyinvesteringar och potentiella företagsutvecklingar blir därför aldrig av, vilket är ett allvarligt hot mot bland annat antalet arbetstillfällen, inte minst på landsbygden.

Mindre arbetsföretag kan idag få bidrag för arkeologiska undersökningar och övriga åtgärder enligt 2 kap. 13 § lagen om kulturminnen m.m. åtminstone såvida beslutet är följden av en myndighets beslut eller någon annan tvingande omständighet och innebär förändringar i nyttjandet av en byggnad, en anläggning eller ett markområde. Hur begreppet ”mindre arbetsföretag” definieras är dock inte helt tydligt. Enligt Riksantikvarieämbetets skrift Vägledning för tillämpning av Kulturminneslagen framgår att: ”Som arbetsföretag av mindre omfattning får anses bl.a. företag som innebär mindre förändringar i nyttjandet av en byggnad, en anläggning eller ett markområde.” En liknande definition finns i allmänna råd från 1994 (<http://www.raa.se/publicerat/917192941x.pdf>) där det också framgår att detta kan motsvara ett jordbruksföretag, utan fast anställd personal med 50–70 hektar åker och bete samt 40 mjölkkor. Om detta är praxis och den gängse definitionen också idag, torde det vara ytterst få lantbruksföretagare som kan komma ifråga för dessa bidrag. Detta begränsar och hämmar landsbygdens utveckling.

En annan situation då kostnadsansvaret idag avgörs med hänvisning till praxis är då områden/vägar ska förändras. Det sistnämnda är en fråga som prövas juridiskt just nu med tanke på att kostnaden för själva utgrävningen i fråga uppskattas komma att överstiga kostnaden för en välbehövlig vägomläggning – en kostnad som vägsamfälligheten i detta läge inte mäktar med. Återigen uppstår en situation som försvårar utvecklingen och i detta fall trafiksäkerheten på landsbygden.

Men det är inte bara glesbygden som drabbas. Många svenska stadskärnor är också berikade med fornminnen. I Östergötland gäller det såväl Linköping, Norrköping och Söderköping som Skänninge och Vadstena. Detta förorsakar problem för många byggbolag eftersom det blir en del i processen som de inte kan påverka, än mindre förutse. Det gäller dels hur lång tid en utgrävning kommer att ta, dels kostnaden för den.

En översyn av kostnadsansvaret vid arkeologiska utgrävningar får därför ses som angeläget. Ytterligare ett skäl till detta är den rapport som Brå publicerade för flera år sedan. Den heter Brott under ytan (februari 2007) och slår fast att de flesta brott mot fornminneslagen beror på slarv vid jord- och skogsbruk eller annan exploatering av mark. Skälen anges vara okunskap, tidspress och effektivitetskrav. Riksantikvarieämbetet konstaterar att myndigheterna måste bli bättre på att samarbeta med markägare och exploitörer genom bättre information och tydlighet om vilka regler som gäller. Detta är säkert nog så viktigt, men att kostnadsansvaret också är en viktig faktor i sammanhanget kan ingen bortse från.

Med hänvisning till ovanstående är det angeläget att det sker en översyn av hur kostnadsansvaret fördelas vid arkeologiska utgrävningar. Det är också angeläget att resultaten av den nationella myndighetssamverkan som presenteras i Riksantikvarie-

ämbetets slutrapport utvärderas på såväl nationell som regional nivå. Detta måste riksdagen ge regeringen tillkänna.

Betty Malmberg (M)